

Emlékezés a kezdetekről

A Nemzetközi Kodály Társaság és a Magyar Kodály Társaság megalakulása

SZŐNYI ERZSÉBET

Kezdetről, folytatásról

Amikor 1975-ben megalakult a Nemzetközi Kodály Társaság – International Kodály Society, IKS – elnöke az ausztrál Deanna Hoermann lett, ügyvezető titkári kinevezést dr. Eősze László kapott.

Az IKS megalakulása során félszáz magyar ének-zenetanár szakfelügyelői funkciójában tagja lett a szervezetnek, de a hazai devizális körülmények miatt a tagdíj valutában való befizetésére nem volt lehetőség. Erre csak maga a magyar állam tudott volna megoldást találni. Hosszú küzdelmes viták után (1975–78) a Társaság főtítkára Eősze László bravúros módon talált megoldást. A fő segítő ebben a párbeszéd sorozatban végül Pozsgai Imre kultuszminiszter lett, aki kimondta az „igent”: alakuljon egy magyar Kodály Társaság is, amelyet az állam jogosan segíthet, s ezáltal biztosított, hogy az IKS-t nem külföldön „üzemelteti” a tagság, hanem Kodály hazájában működik majd a központja. E három éves küzdelemben igen pozitív, tevéleges részt vállalt Rosta Endre, a Kulturális Kapcsolatok Intézetének vezetője.

Szükség volt még a Magyar Tudományos Akadémia részéről dr. Ujfalussy József beleegyezésére, valamint a Magyar Zeneművészek Szövetsége hozzájárulására, ez a mozzanat Szávai Nándorné személyéhez fűződik. Különös véletlen, hogy éppen akkor vonult a Szövetségtől nyugdíjba Karczag György gazdasági vezető, aki így megkapta a Magyar Kodály Társaság titkári, pénzügyi szerepét. Eleinte – iroda nem lévén – aktatáskájában őrizte, szállította az iratokat. Végül megfelelő „támaszpont” is lett: az MKT a Budapest XI. Karinthy Frigyes u. 3. számú házban bérelt egy lakrészt a vezetői összejövetelek számára. A sors, vagy a véletlen játéka, hogy ugyanabban a házban már működött az IKS irodája. Karczag György nagy tapasztalattal és koncepcióval szélesítette a kapcsolatokat, a hivatali realitásnak megalapozója lett. Sajnálatosan két év múlva, 1980-ban váratlanul elhunyt.

Utódjául Keleti Normát választották – aki korábban az MTA Népzene-kutató Csoportjában Kodály közvetlen munkatársa volt. – Hosszú éveken át ő volt a főtítkár és vezette a gazdasági ügyeket. 2003-ban távozott az élők sorából. Őt követte Szakolczai Klára. 2008. áprilisától Kende Zsuzsa végzi a titkári és pénzügyi feladatokat.

A Magyar Kodály Társaság első elnökét Szokolay Sándort a Minisztérium bízta meg a feladattal. – Így kezdődött.

Eleinte a rendezvények, koncertek, előadások a Fészek Művészklubban, majd a Régi Zeneakadémia dísztermében folytak. A Magyar Kodály Társaság irodája is ott nyert elhelyezést. Szokolay Sándort az elnöki székben Bónis Ferenc, Szőnyi Erzsébet, majd Ittész Mihály követte.

A tagság számára rendezett események az utóbbi évek óta rendszeresen a Kodály köröndön lévő Kodály Emlékmúzeum Előadótermében folynak. A hely és a környezet valamennyi résztvevő számára megilletődéssel járó alkalom, mert olyankor mindenki úgy érzi, hogy vendég Kodály Zoltán és felesége otthonában.

Szőnyi Erzsébet

dr. Tóth Pál József

dr. Eősze László

EŐSZE LÁSZLÓ

Miért ?!

Ez a kérdés hol szelíden, hol fenyegetően gyakran elhangzott a Kodály Társaságok létrehozásának küzdelmes éveiben. Érvek is hangzottak el az általános tiltakozás megerősítésére. Legtöbbször az, hogy mi szükség van Kodály Társaságra, mikor Bartók Társaság sincs. Hányszor kellett különböző fórumokon kifejtennem a két alkotó életműve közti különbséget. Bartók szimfonikus és kamara művei az előadók kezében válnak népszerűvé. Kodály kórusait és zenei nevelési koncepcióját viszont csak a karnagyok és énektanárok serege tette élővé.

A Nemzetközi Kodály Társaság megálmodása és megvalósítása az amerikai oaklandi énektanárnak Mary Alice Hein-nak és Szőnyi Erzsébetnek köszönhető. Hein javaslata Amerikai Magyar Kodály Társaság alapítását irányozta elő. Azt Szőnyi Erzsébet kitűnő diplomáciai érzékel rögtön Nemzetközi Kodály Társasággá változtatta.

A Nemzetközi Társaság (IKS) 1975-ben alakult meg, a gyűlés helyszíne Kecskeméten volt. Az első elnök: Deanne Hoermann, általános módszertani tanácsadó Szőnyi Erzsébet. Az IKS titkári posztját Eősze László fogadta el, húsz évig látta el e tisztséget.

A Magyar Kodály Társaság három évvel később lépett színre, amikor is újra hallottuk a kérdést. Mi szükség van rá? Nekem mint a Nemzetközi Kodály Társaság ügyvezető titkárának támadt az a gondolatom, hogy a magyar tagok tagdíját amit eleinte a Minisztérium mint támogatást fedezett, ruházzuk át a magyar társaságra, amelyik pártoló tagként beléphetett a Nemzetközi Kodály együttesbe. A kezdet nehézségei: helység kellett, telefonállomás és főként deviza számla. – Ma már nehéz elképzelni, hogy a 70-es évek elején egyetlen társaság rendelkezett devizával. Ez a magyar súlyemelők Aján Tamás vezette Országos Szövetsége volt. Ma már fel se tudnám sorolni a kezdeti nehézségeket amelyeket Pozsgai Imre akkori államtitkár segítségével sorra sikerült leküzdenünk.

Így jött létre 1978. májusában a Magyar Kodály Társaság melynek alakuló ülésén a beköszöntőt én mondhattam. Szövege itt először kerül kinyomatásra.

Az elbeszélés 2018. július 10-én hangzott el, Eősze László otthonában.
Jegyezte: M. N-N K.

EŐSZE LÁSZLÓ

Megnyitó beszéd

**A Magyar Kodály Társaság alakuló közgyűlésének megnyitóján,
1978. május 20.**

Az én tisztem csak annyi, hogy üdvözljem a megjelenteket és javaslatot tegyek az alakuló közgyűlés elnökségére.

Mindenekelőtt köszöntöm az Elnöki Tanács, az Oktatási és a Kulturális Minisztérium megjelent képviselőit. Kodály Zoltán valamennyi itt megjelent tanítványát és tisztelőjét.

Köszöntöm a Közgyűlést a Nemzetközi Kodály Társaság nevében is, amelynek ez idő szerinti ügyvezető titkára vagyok. Ez a tisztségem megakadályoz abban, hogy a Magyar Kodály Társaságban az egyszerű tagságon túl bármilyen szerepet vállaljak, de talán feljogosít arra, hogy pár szót szóljak bevezetőül.

Mintha új korszak kezdődne a mai nappal, melyben az eddigi fáradások eredményei mind örvedetesebben, mind teljesebben bontakozhatnak ki. Holnap Madridba utazom, hogy segédkezzem a Spanyol Kodály Társaság létrehozásában. Június 3-án pedig Kodály szobrának leplezésén veszek részt Galántán.

A legnagyobb öröm mégis a mai alakuló közgyűlés számomra, hiszen Kodály eszméinek nemcsak gyökerei erednek hazai földből – gyümölcssei is bennünket illetnek elsősorban. Bármily szerencsésen alakuljon is műveinek és eszméinek sorsa a világban, a legfontosabb mindig az marad: mi van itthon? Itt legyen az a „tisztá forrás”, amelyből mindenki meríthet, és mégsem apad ki soha.

Kodály szavai jutnak eszembe, amelyekkel 1925-ös népdal estjéhez írt ismertetőjét fejezi be: „A tűznek nem szabad kialudni”. Ő sajátjaként írja le, pedig (ha közönsége nem is) ő maga jól tudja: Móricz Zsigmond 10 év előtti novellájának címét idézi. – Egy áramkörben éltek, egy célért küzdöttek, egy nyelven beszéltek. Mindketten hittek a hagyomány éltező erejében. Tudták – és most már Illyés Gyulát idézem – hogy, ez „az a múlt-táplálta erő, mely érted száll harcba, jövő: örökös élet”.

Úgy érzem, hasonló cél hozott össze ma minket is. Egy gazdag hagyaték ápolásával kívánjuk segíteni jövő céljaink elérését.

Köszönöm figyelmüket.

Az eredeti kézzel írott kézirat közlése.

Az alakuló közgyűlés

Három évvel a Nemzetközi Kodály Társaság megalakulása után hívták életre a Magyar Kodály Társaságot, azzal a céllal, hogy szakmai és közművelődési egyesületként éltetője, gondozója legyen a Mester zenei-szellemi örökségének.

Megalakulását az első alakuló közgyűlés jelentette, amelyet **1978. május 20-án tartottak**. Itt kimondták, hogy a Társaság célja és feladata *Kodály Zoltán teljes szellemi hagyatékának ápolása, zeneműveinek, pedagógiai és tudományos írásainak közkinccsé tétele*.

Az Elnökség a Közgyűlés által választott 11 tagú testület:

Elnök: Szokolay Sándor, társelnök: Erdei Péter, tagok: Andor Éva, Bónis Ferenc, Kocsár Miklós, Mohainé Katanics Mária, Párkay István, Szőnyi Erzsébet, Tarcai Zoltán, Ugrin Gábor és Vikár László.

Kodály Zoltánné támogatásáról biztosította a szervezete, ám – felkészés ellenére – nem vállalt tisztséget a vezetőségben. A közgyűlés 30 tiszteletbeli tagot is választott, közöttük szerepel *Kodály Zoltánné*.

Ügyvezető titkárnak *Karczag Györgyöt* választották. Ő a Társaság megalakulásában lényeges szerepet játszott, nagy tapasztalattal és koncepcióval szélesítette a kapcsolatokat, neki köszönhető a hivatali realitás megalapozása. Amint az alapító tagok emlékeznek: hónapokig egy aktatáskában volt a hivatala. Két év múlva, 1980-ban váratlanul elhunyt. Utódjául *Keleti Normát* választották, aki annak idején a Magyar Tudományos Akadémián évekig Kodály közvetlen munkatársa volt. Keleti Norma hosszú ideig töltötte be a Kodály Társaság főtitkári tisztségét és vezette a gazdasági ügyeket. 2003-ban távozott az élők sorából. Őt követte *Szokolczay Klára*, majd feladatkörét 2009 áprilisában *Kende Zsuzsa* vette át.

A Magyar Kodály Társaság által rendezett első nagy ünnepi esemény, melyre már a megalakulás évében sor került. *Születésnap hangverseny* a Zeneakadémián 1978. december 16-án Kodály születésnapján, az Országos Filharmónia társrendezésével. Ezt megelőzően december 14-én a Fészek Művészklub nagytermében, dr. *Keresztury Dezső* méltatta Kodály életművét. Örökérvényű útmutatása szerint „*Ha Kodály örökségét méltón akarjuk ápolni, akkor keltsük életre azt, amit ő létrehozott: alkotásait mind a tudományban, mind a pedagógiában, mind a művészi alkotásban; így leszünk igazán hívek hozzá.*” Az esten Kodály kompozíciói szólaltak meg, Andor Éva, Kertész Lajos, a Kodály vonósnégyes, a Marczibányi téri Kodály Iskola és az ifjú Zenebarátok kórusa előadásában, Mohayné Katanics Mária és Ugrin Gábor vezényletével.

A következő évben már négy esemény kapcsolódott **december 16-hoz**: *Koszorúzás a Köröndön*, az épületnél, ahol több mint 40 évig élt Kodály Zoltán;

Koszorúzás Kodály sírjánál a Farkasréti temetőben;

Esti hangverseny a Zeneakadémián;

Műsoros rendezvény, aminek a kezdeti években a Fészek Művészklub adott otthont.

Mindennek a hagyományát a mai napig őrizzük, minden esztendőben újra ismételve azokat, új szereplőkkel, mindig a megfelelő helyen.

A kulturális élet jeles képviselőinek hangversennyel egybekötött előadására évente is sor került.

1979 májusában a 90. évében járó **Molnár Antal** professzor tartott előadást a Fészek Művészklubban. Az utókornak jelent tájékozódást **Bónis Ferenc** 1984-ben megjelent nekrológiája.

Molnár Antal halálára

Megint szegényebbek lettünk: meghalt Molnár Antal, a magyar zeneiörténészek neosztora, egy nagy korszak utolsó nagy tagja, harcosa és krónikása.

Magas kort ért meg: egy hónappal 94. születésnapja előtt aludt át abba a tartományba, ahonnan nincs visszaút. Mindössze nyolc évvel volt fiatalabb

Kodálynál, akinek gimnazistaként lett tanítványává – hogy az maradjon egy bosszú életen át, egy bosszú, termékeny életen át, akkor is, amikor már maga is mesterré vált, a szó eredeti és jelképes értelmében.

Mert mester volt, tanár: negyven éven át tanított szolfézst, zeneelméletet, kamarazenét, esztétikát, akusztikát a Zeneművészeti Főiskolán; az ötvenes évek végéig nem is volt talán olyan magyar muzsikusként, aki ne lett volna Molnár Antal tanítványa. Es mester volt a szó átvitt értelmében is: úttörő mestere a zenéről írás magyar művészetének.

Mint népdalgyűjtő, ott volt a magyar népzene kutatás kezdeteinél.

Mint kamaramuzsikusként, a Waldbauer-Kerpely vonósnyégyes brácsása, részt vett Bartók op. 7-es és Kodály op. 2-es vonósnyégyeseinek bemutatásában. Személyesen ismerte Debussy is: a francia mester nagy megelégedésére játszott, társaival együtt a Debussy-kvartettet, Magyarországon először.

1919-ben Kodály nevezte ki zeneakadémiai tanárrá. 1959-ig működött ilyen minőségben, míg adminisztratív intézkedések, ereje teljében, véget nem vetettek tanári tevékenységének. Legalábbis a szó elsődleges értelmében. Mert igaz: Molnár Antal nem adott több főiskolai órát. Tanítása mégis elevenen élt és hatott, mint ahogy hatni fog – bízunk benne – ezután is.

(H: 1984. V-VI. február 38.o.) részlet

1979. december 13-án a Fészek Klubban, a Magyar Kodály Társaságnak a nyolcvan éves zeneszerzőt köszöntő ünnepi rendezvényén **Bárdos Lajos** volt az előadó. Beszédéből idézünk:

Emlékeimből

Amikor 1925-ben Kodálynál elvégeztük a Zeneakadémiát, senki sem törődött azzal, hogy mi lesz a fiatal diplomásokkal. Kottát másoltunk, begedültünk – míg bírtuk – a némafilmeket játszó mozikban.

Ősszel azután mégiscsak meghívtak tanárnak abba az I. kerületi gimnáziumba, amelyben korábban nyolc évig diákoskodtam. Akkortájt üresedett meg a városmajori kis kápolna karnagyi állása – ezt is megkaptam. Az ősztetőt két olyan állással kezdhettem, amelyben a vokális zené volt a főszerep, – de amiből nem sokat értettem akkoriban, – amit munka közben kellett megtanulni. S mi, egykori Kodály-növendékek, ott álltunk fiatalkori magas igényeinkkel – irodalom nélkül. Operett-átiratok járták: Jánosbogarcka csillogj-villogj, Dunakeringő – ezekkel nem tudtunk mit kezdeni. Két út állt előttünk. Régi mesterek műveit másoltattuk ki, Palestrinát, Lassót – de hát ez csak az egyik út volt. Valami friss, új és magyar kellett, hát elkezdtük a népdalok könnyű, egyszerű letételeivel. Ez akkor még újdonság volt nálunk, nem iskolai lecke, hanem meglepő, szinte forradalmi áramlat. Éreztük: ezekből az érdekes dallamokból ki lehet

indulni. Ebből azután lassanként nagyobb irodalom lett. Itt is, ott is készült valami; kettős foglalkozásom hétről-hétre való munkát adott, erre koncentráltam erőmet-időmet.

(H: 1980. III/1. 8.o.) részlet

Elhangzott a Magyar Kodály Társaság összejövetelén a Fészek Klubban 1980 decemberében, amikor **ifj. Bartók Béla** beszélt édesapja és Kodály kapcsolatáról:

Emlékeim Kodályról

Kodály számomra, éveinek számától függetlenül, mindig fiatal maradt. Ezt a Kodály Társaság is tanúsíthatja, hiszen nemrég a 90 éves Molnár Antal tartott itt előadást, utána a 80 éves Bárdos Lajost köszöntöttük, most pedig egy évizeddel még fiatalabban, 70 éves koromban én ülök itt.

A Kodály centenáriumon pedig, gondolom, már egészen fiatal emberek fognak szerepelni. De komolyra fordítva a szót, igen sokan ülnek itt, akik Kodályt személyesen ismerték és tudják, hogy 80 éves korában szinte olyan fiatal volt még, mint korábban.

Apám és Kodály Zoltán egyidőben jártak a Zeneakadémiára, de ott nem találkoztak. Persze, bizonyára látták egymást különböző ünnepeken. Első találkozásuk Gruber Henriknél történt, Kodály későbbi feleségénél, 1905. március 18-án. A Gruberéknál lezajlott találkozásokon főképpen művészberek vettek részt, Kodály is rendszeresen eljárta oda.

A személyes találkozástól függetlenül, szorosabb kapcsolatba csak később kerültek egymással: ugyanannak az évnek júniusában kezdtek egymás munkája iránt is érdeklődni.

Kodály 1910 augusztusában összeházasodott a korábban már elvált Gruber Henrikével. Szüleim egy nappal születésem előtt meglátogatták az új házaspárt – tulajdonképpen ez volt „első találkozásom” Kodályékkal. Kodály volt egyébként rokonságomon kívül az első idegen látogató, akit felismertem. Rövidesen Rákospályára költöztünk, ahol a Kodály házaspár rendszeresen meglátogatót bennünket. Gyermekek nem voltak, sokat és szeretettel foglalkoztak velem.

Kodály – ez csaknem bizonyos – a Kossuth szimfóniát tanulmányozta elsőnek apám kompozíciói közül. Ennek kéziratát már röviddel első találkozásuk után elkérte Thomán Istvántól. Apám már májusban érdeklődött Thomán Istvámmal, hogy visszakapta-e a művet, mert már akkor megmutatkozott Kodálynak az a tulajdonsága, hogy nehezen adott vissza könyveket, kottákat.

Első irodalmi értékű közös munkájuk a 20 magyar népdal volt. 1906 szeptemberében írta apám: „... már három napja konferenciázunk Kodály-lal a dalkiadásról, most még a címlapról kell gondoskodni.” Ezt a címlapot

nagybátyám, Voit Ervin, apám unokaöccse készítette, pontosan megadott irányelvek szerint. Ez volt az első, feltűnést keltő közös munkájuk. Dobnányi Ernő, aki kissé távol állt ezektől a dolgoktól, szintén érdeklődéssel fogadta. Ő is bejáratos volt Gruberékhez. 1907 januárjában Gruberné azt írta, hogy Dobnányinak szándékában áll, berlini kapcsolatait felhasználva, népdalfeldolgozásait ott kiadatni.

Minden módon igyekeztek segíteni egymást. Egymás népszerűsítésével, szakmai tanácsokkal egyaránt.

A népdalgyűjtés megkezdéséhez Kodály adta a gondolatot. Amikor Kodály a c-moll vonósnyégyesét írta, itthon még nemigen vállalkoztak, előadásán Zürichben volt egy zenei ünnepség, ekkor apám ajánlotta Volkmar Andrae ottani karmesternek, hogy játsszák ott el Kodály vonósnyégyesét. Előadóként a Waldbauer-vonósnyégyest javasolta. A vonósnyégyes utaztatása költséges lett volna; a művet magát azonban elfogadták és 1910 májusában elő is adták. Apám már 1910 januárjában megírta édesanyjának, hogy két bérleti hangversenyt szándékoznak rendezni ugyanennek az évnek tavaszán: az egyiket Kodály, a másikon pedig Bartók-műveket játszanának. Nagyanyám azt válaszolta: örülök, hogy végre Kodály is előtérbe lép, különben igen kevesen tudnák csak, hogy milyen tehetséges.

Apám később is minden módon igyekezett népszerűsíteni Kodály műveit. Amikor csak tehetett, műsorra tűzte őket. 1910 márciusában Párizsban volt egy magyar fesztivál, ahol zongorázott. Ott a Gordonkaszonátát játszotta egy Mibalkovics nevű csellistával. Erről és az előbb említett vonósnyégyesről írta később apám, hogy Kodálynak óriási sikere volt, egy teljesen ismeretlen ember egyszerre az élvonalba került. E kijelentése az 1910. március 17-i szerzői estre vonatkozott, amelyen Kodály művei hangzottak el. Két nappal később, egy második hangversenyen, Bartók-műveket játszottak.

A Fából faragott királyfi előkészítésében és előadásában nagy szerepe volt Kodálynak. A karmester Tangó Egisto ugyanis igen sok próbát kívánt, emiatt halogatták a mű bemutatását, mígnem Kodály egy erélyes nyilatkozatában gazembernek minősítette. Apám azonban kijavította a szót, eléje tett egy „i” betűt, így Tangóból igaz ember lett. Végül is apám Reinitz Bélát „szabadította rá” Tangóra. Reinitznek, mint kritikusnak, akkor már igen jó birta volt. Azonkívül jó barátságban volt Tangóval, így azután Tangó végülis hajlandó volt a művet még az 1916–1917-es évad végén bemutatni. Kodály manuálisan is segített – ezen a télen apám gyakran tartózkodott Kodályéknál – a partitúra egy részét ő másolta. Ezenkívül csaknem minden próbán megjelent. Sok tanácsot adott apámnak a II. vonósnyégyes írása közben is.

Kölcsönösen értékelő cikkeket írtak egymásról, Kodály egyik legkitűnőbb méltatása a La Revue Musical című folyóiratban jelent meg. Kodály új triójáról pedig apám írt nagy cikket a Musical Courier című lapban.

Ezt a triót, még megjelenése előtt, Waldbauer, Kerpely és Dobnányi előadásában hallotta.

Kodály rövidesen Párizsba utazott és ott próbált apámnak fellépést szervezni. Igen erős hatással volt apámra azzal is, hogy egészségi és étkezési elveit igyekezett vele elfogadtatni.

Nagyon fiatalon hatott már rám Kodály alkotói varázsa, és közelségének megnyugtató volta. Különösen 1919-ben, amikor egy ideig náluk laktunk. Máskor is gyakran voltunk náluk; valahogy mindig otthonosan éreztem magam lakásukban. Igen sokat tanultam abból a kevés szóból, amit Kodály mondott és abból a sok érdekes tárgyból, népi hangszerekből és másból, amiket mutatott. Nagy hatással volt rám az is, ahogy édesapám Kodályról beszélt. Olyan elismeréssel szólt róla mindig, hogy én Kodályt szinte már emberfeletti lénynek tekintettem. –

Kodályék voltak édesapámnak végső elutazása előtt, 1940 őszén, az utolsó látogatói. Én is jelen voltam ezen a megrázó találkozáson, mert segítettem apámnak csomagolni.

Apám amerikai tartózkodása alatt rajtam kívül szinte senkinek sem írt. Ezekben a levelekben igen gyakran üzent Kodályéknak. Amikor ezeket az üzeneteket átadtam, mindig úgy éreztem, hogy Kodály némiképpen apám pótlásának tekint engem. Annál is inkább, mert apáméknak rengeteg holmija maradt itthon, többek között rengeteg népzenei tárgyú könyve. Hiszen valójában nem emigrálni akart; eredetileg csak egy évre tervezte amerikai tartózkodását. Kodály ezután többször felkeresett és kért ezt-azt apám itthon maradt holmijából. Apám halála után ez a kapcsolat még szorosabbá vált. Néha eljött hozzánk, még gyakrabban hívott magához és érdeklődött az Amerikában lévő kéziratokról, szerzői jogokról. Köztudomású, hogy ezekkel kapcsolatban igen áldatlanan behízt állt elő, és magam három ízben voltam ebben az ügyben Amerikában. Kodály minden bizaérkezésem alkalmával behatóan érdeklődött: mit sikerült intézennem. Így volt ez 1965-ös utam alkalmával is. Hazaérkezésem után egy koncerten találkoztunk először. Kodály még a hangverseny alatt kibívt és beszámoltatott utam eseményeiről.

Kodály sohasem feledkezett meg arról, hogy apja vasutas volt. Miután én is a vasúthoz kerültem, állandóan érdeklődött nálam a vasúttal kapcsolatos dolgokról.

Mint embereket, mindkettőt példamutatónak tartom. Abban is, ahogyan magyarságukat hangsúlyozták, és ahogy a magyar nyelv szépségét óvták. Ugyanakkor mindketten szükségesnek tartották minél több idegen nyelv elsajátítását.

Mostanában többen megkérdezték tőlem: tapasztaltam-e nézeteltérést Bartók Béla és Kodály Zoltán között. Nem, sohasem. Pedig igen sokszor voltam együtt kettejükkel. Még a zenén kívüli témákban sem tapasztaltam náluk nézeteltérést. Ez nemcsak szemtől szemben volt így, hanem akkor is, amikor a másik távollétében nyilatkoztak egymásról. Nemcsak édesapámtól: Kodálytól sem hallottam soha ilyet.

Élete végén egyre gyakrabban találkoztam Kodály Zoltánnal. Legutolsó találkozásaink a Bartók-összkiadással kapcsolatban alakított bizottságban voltak. Anyám ekkor már súlyos beteg volt, Kodály meg akarta látogatni. Ez már 1967 februárjában volt: a látogatást márciusra beszéltük meg. Március 6-án azonban

meghalt Kodály, nem sokkal utána, májusban, édesanyám is. Csaknem egyszerre kerültek a Farkasréti temetőbe.

(H: 1980.III/2)

A következő alkalommal **Ádám Jenő** tartott előadást. Szokolay Sándor 1984-ben mondott búcsúbeszédéből idézünk:

Búcsú Ádám Jenőtől

Népünk nagy tanítójától, a zene lánglelkű apostolától a sors könyörtelen, megállíthatatlan törvénye által búcsúzni kényszerülünk. Bámulatra méltó életútja immár bevégeztetett...

...Rendkívüli ember dőlt ki sorainkból. Egy bösi és tragikus, utánozhatatlan élet...Ki is volt ő? A szemet, fület, szívet, lelket nyitó, nagy tanító, budapesti diákeveink legnagyobb példaképe, Händel-oratóriumok monumentális előadója, tömegek felrázója, előadóit magával sodró, égre törő, izzó, látnoki karnagy, nevelő közösséget kovácsoló varázslatos mester. Akik nála tanultak, azokon átzúgott szívbemarkoló szelleme; azok valami kincset szereztek, úgy magukba rejtve, hogy ezt soha semmi ki nem tépheti...

...Bizony nagy tanulságokat vonhatunk le csodálatos életéből. Kodály legenedelmesebb gyermekeként, felretette égő lelkének alkotókedvét a népért s megírta igaz énekes kedvéből a „nemzet tankönyvét”. Ő az, aki megelőzte a közművelődési törvényt. „Elemi iskolák” nagy professzora volt. Egyetemek, akadémiák fellegráiban büszkén vállalta egyszerűségét, mindenkibez szóló „néptanító” varázshangját, s a „skálától a szimfóniáig” vezetett valóban egy nemzetet. Köszönet ezért Ádám Jenőnek! Köszönet a rádiós és televíziós lobogó előadásaiért. Bizony vérszegények vagyunk mellette. „túl okos” zene-magyarázatunk; be sokáig lenne még rá szükség, hogy a zene, ha még nem is mindenkié, de többeké legyen, s meghozza mielőbb.

Ne búcsúzzunk hát, hanem szorítsuk magunkhoz nagy ajándékait; nem óerte, magunkért. Hidegülő világunkat nála még most sem késő újra átmelegítenünk. Érdemei nem is mind elég ismeretesek; amit egykor Békéstarhosért tett, az még ma is ezreket érint. Magvető volt; az aratásra joggal várhat hatalmas szolgálatot vállaló élete. A világba is elvitte hírünket; csak hálaének illeti áldást osztó életét. Az ország énekeskönyvét, melyet megalkotott, kár lenne örökre elfelejteni. Kemény, büszke ember volt, ahogy ő mondta: „Kemény nyakú kálomista vagyok” – hát a zsoldárt megérdemli, magától Kodálytól is. Isten veled, te kis nép őriása!

(H: 1984.V-VI.)

1980-ban Horusitzky Zoltán az egykori Kodály tanítvány zeneszerző, zongoraművész volt az előadó. Majd Fasang Árpád a Békéstarhosi Énekiskola megszűnésével kapcsolatban szolgált érdekes részletekkel.

„Számomra ő a mérték” Első elnökünk Szokolay Sándor

Kodály Zoltán állandó, megkerülhetetlen idézettje és megidézettje Szokolay Sándor prózai és zenei írásainak. Nyilatkozatok, vallomások sokasága szerint a Tanár úr volt legfőbb példaképe, tőle tanult legtöbbet, élete nagy ajándékának tekintette, hogy személyesen ismerhette.

Ének alapú zenei nevelés

Szokolay Sándor testi és hitbéli születésén kívül zenei születését is számon tartotta.

„1947-et írt a naptár, amikor Békés Tarhoson, éjszaka, az istállóból kialakított zongora gyakorlóban, pár heti zenetanulás után, zubatagszerűen rám szakadt a zeneszerzés kényszere. Nem arra figyeltem, hogy milyen hangokat találok ki, hanem, hogy a hangok a tudat alól miként bukkannak föl... Még inkább, honnan jönnek?”

Keveseknek adatik meg, hogy emlékezzenek születésükre. A sorsdöntő esemény helyszíne és egyéb körülményei sem szokványosak.

A „tarhosiak” előbb ismerkedtek Bartók és Kodály műveivel, mint a klasszikusokkal. Szokolay gyakran Ikercsillagoknak nevezte a két óriást, mert ezen Ikercsillagok jegyében válhattak sokan hivatásos muzsikussá, tanárrá, és még sokkal többen zenét ismerő és szerető teljes emberré a hajdani énekiskolában.

Gulyás György az iskolaalapító, Kodály és Ádám Jenő tanítványa volt a Zeneakadémián. Megértette sőt ráértett a módszer nagyszerűségére. Már 1945 nyarán hozzáfogott a gyakorlati megvalósításhoz. Nemcsak mai szemmel nézve indult hajmeresztő körülmények között a tanítás Békés-Tarhoson 1947-ben. Szokolay Sándor a szüleinek írott legelső levelében kéri a 333 olvasógyakorlat és az Ötfokú zene sürgős beszerzését, továbbá azt, hogy ha csak lehet, küldjenek kenyeret, mert abból kevés van. Lelkesen értesíti szüleit Kodály első tarhosi látogatásáról 1950. június 6-án.

„Van egy nagy szenzáció: Itt van Kodály!

Tegnap délben érkezett. A IV. liceummal elébe mentünk Csabára. Délután nagyszerű énekkari hangversenyt csaptunk, este balladaest volt a parkban. Kodály többször is vezényelt.”

A szolfézsversenyen „reszkető térdekkkel” szerepelt, majd boldogan vette át a győztesnek kijáró 333 olvasógyakorlat dedikált példányát.

Kodály zenei nevelési ideájának első hazai megvalósulása, a tarhosi bentlakásos énekiskola keletkezése, nyolc tanévnyi működése, majd tragikus hirtelenséggel bekövetkezett megszüntetése irracionális, balladisztikus fejezete a zenepedagógia történetének.

Kegyelemötös

A Zeneakadémián Kodály figyelemmel kísérte a Tarhosról érkezettek előmenetelét, a diákok meg úgy érezték, az egykori alma mater kötelezi őket a helytállásra. Jól szerepeltek szolfézsversenyeken, szívesen énekeltek az akadémia kórusában..., nemcsak a karvezetés hallgatók...

Szokolay Sándor számára meghatározó élményt jelentettek Ádám Jenő kóruspróbái és koncertjei. A tenor-szólam oszlopos tagjaként énekelt Szőny Erzsébet: Dalma című operájának előadásán. Erre különösen szívesen emlékezett. Ott szorongott a második emeleti karzaton, és kapott életre szóló útravalót a Zrínyi szózata bemutatóján. Lelkesen látogatta Kodály népzeneóráit. A vizsga közeledtén úgy gondolta, hogy meg kell mutatnia mit tud egy tarhosi.

Egy szótárfüzetbe feljegyezte az általa ismert népdalokat, szám szerint 413-at. Kodály hosszan és részletesen kikérdezte az „anyagot”, majd eredményt hirdetett: „szövegtévesztés miatt kegyelemötös”.

Örüljön, hogy maga befejezhette

A volt tarhosi diákokat megrendítette az énekiskola bezárásának híre. Szokolay Sándor egyenesen Kodálytól kért segítséget.

A köröndi lakás ajtajában elhangzott párbeszéd érdemi része:

- *Tanár úr, megszüntették Tarhost.*
- *Tudom.*
- *Mi lesz azokkal, akik nem fejezhették be tanulmányaikat?*
- *Örüljön, hogy maga befejezhette.*
- *Tenni kell valamit...*
- *Értse meg, nem tebetek semmit. Na, jöjjön be.*

Az iskola számára nem volt kegyelem, a pályakezdő zeneszerző azonban továbbra is érezhette, hogy a Tanár úr figyelemmel kíséri tevékenységét. Meghallgatta az Istár pokljárása oratóriumot a Zeneakadémián. Röviddel az ösbeutató után ott volt a Várnász

Találkozás a Mátrában 1964

egyik előadásán, majd a Hármashatárhegyen sétálva mondta el véleményét az operáról. Néhány fotó őrzi egy véletlen mátrai találkozás emlékét.

Valami megmagyarázhatatlan, mégis jól érezhető biztonságot jelentett Kodály személye Szokolay Sándor és még sok-sok magyar számára. *Nagy Preceptornak* mondta őt a tudós Szabolcsi Bence, „*hangok s lelkek megváltó mestere*” írta róla a költő Illyés Gyula, csoda-e, hogy halálát a fiatal zeneszerző mélységesen megrendülve gyászolta, aligha tudta elképzelni a jövőt a Tanár úr nélkül. A „*Búcsú Kodály Zoltántól*” 1967. március 6-án íródott, benne a Mester kórusaiból idéz, majd Berzsenyi soraival zárta a művet: „*Érdemét a jók, nemesek, s jövendő / Századok áldják*”.

Első vonósnégyesét a centenárium évében írta a Tanár úr tiszteletére, az opust a Kodály Kvartett mutatta be. Illyés Gyula „*Bevezetés egy Kodály hangversenyhez*” című verséből 1975-ben kantáta készült Hódolat Kodálynak címmel.

„Halála még most, annyi év után is hibetetlennek tűnik. Nem lehet megszokni, hogy nincs, annyira bozzátartozott életünkhez. S milyen nagy szükségünk lenne rá!”
(1978)

Magyar Kodály Társaság

Az eddigiekből kiderül, hogy Szokolay Sándor elkötelezettsége Kodály iránt zenei eszmélésével egyidejű. A hetvenes évek második felében, bő

Kodály centenárium a Magyar Tudományos Akadémián
Szokolay Sándor, Kodály Zoltánné,
Szentágothai János professzor

évtizeddel a Tanár úr halála után már működött a kecskeméti intézet és a nemzetközi társaság. Ekkortájt merült fel, hogy a belmissziót is érdemes volna erősíteni. A pedagógiával foglalkozók általában örültek a kezdeményezésnek, de ellenérvek is akadtak, köztük a leggyakoribb: Bartók Társaság sincs, miért kellene akkor éppen Kodály Társaság? Szokolay érzete, hogy volna mit tenni, „Kodály ügyben”, és támogatta az elgondolást.

A néhány évvel korábban újjászületett Liszt Társaságnak Forrai Miklós volt az elnöke. Ő lett volna az új egyesület elnöke, de nem akart két tisztséget vállalni. Így esett a választás Szokolay Sándorra, ő lett a Magyar Kodály Társaság első elnöke. Rátermettebbet találhattak volna, elkötelezettebbet aligha.

A 10. ünnepi közgyűlés elnöksége – Szokolay Sándor, dr. Köpeczi Béla,
dr. Gaszó Ferenc, Kodály Zoltánné, ifj. Bartók Béla

A negyven év története, a fontos adatok feljegyzésre és közlésre kerültek a maguk idejében, az emlékezet azonban megőriz emlékeket, melyeket nem szokás feljegyezni. Maradtak felejthetetlen pillanatok.

A hangversenyek jelentős része interaktív volt; akkor még nem tudhattuk, hogy ez a korszerű neve az olyan koncertnek, ahol a közönség is énekel. Az egyik ilyen hangversenyen, a Régi Zeneakadémián egy kánon énekeltünk, amit Kodály a Debreceni Református Tanítóképző kórusának ajánlotta. Az intézet egykori tanulója, az ősbemutató hajdani közreműködője, Vass Lajos tanította be és vezényelte alkalmi kórusunkat.

Derű, vidámság és sok-sok ének kísérte kirándulásainkat is „Kodály nyomában”.

Nagyszombat és a Zobor vidék volt talán az első utunk. A koloni temető melletti dombon a kis temp-

lomban esküvő volt, magyar esküvő. Énekkel köszöntöttük az egybekeltek. A násznép vidámsága és a kezekben lévő pálinkás üvegek folyadékszintje fordított arányt mutattak. Néhány bátor útitársunk a „sértődést elkerülendő” engedtek a szíves kínálásnak.

A jelen lévő közönség néhány tagja

A kétnapos erdélyi út célja Kolozsvár volt Kalotaszegen át. A körösfői református templomban, a kazettás mennyezet alatt csodáltuk a sok gyönyörűséget, közben megszólalt az orgona (1912-ben Kodály is játszott rajta). Szőnyi Erzsí rövid bevezetés után a Boldogasszony anyánkat intonálta. A csapat, köztük édesanyám – a színevangelikus családból származó lutheránus papné – meghatottan énekeltek. Én akkor még nem ismertem ezt a népéneket. Az ének utáni csendben kérdően néztem anyámra: „Ezt illik tudni sügta” – mikor már tudott beszélni.

Útban hazafelé, Kalotaszentkirályon a szépséges népviselettel ismerkedtünk. A helybéliek két velünk utazó kislányt (az egyik Szokolay Orsi volt) beöltöztettek a csodálatos ruhákba. Gyönyörűen állt rajtuk, mintha addig nem is a pesti aszfalton nevelkedtek volna.

A többórás utazás alkalmas volt barátkozásra, beszélgetésre. Erdélybe velünk tartott M. művésznő is, az Operaház (egykori) híres szopránja. Szívesen hallgattuk Kodállal és a „Háryval” kapcsolatos emlékeit. Néhány velünk utazó gyerek, akik látták már a művet, szintén figyelték a beszélgetést. A művésznő feljűk fordulva megkérdezte: „Mit gondoltok, melyik szereplő lehettem én a szűnpadon?” – „Én tudom –sietett válaszolni az egyik kis szakértő–, rögtön az elején, a sorompónál, az öreg néni”. „Dehogy –méltatlankodott a művésznő– én Örzse voltam!” A gyerek elke-rekedett szemmel nézett rá, mamája – e sorok írója – pedig szeretett volna elsűllyedni.

A napjainkban sokat emlegetett röszkéi határátkelő ritkán volt zenei esemény szűnhelye, a torlódás és a veszteglő kocsisorok persze mindig is napirenden szerepeltek.

A Kodály Társaságot Délvidékre szállító autóbűsz sem úszta meg. Útitársaink egy része kiszállt a bűszból, remélték, hogy a szabadban kellemesebben, gyorsabban múlik az idő. Simándy József is úgy gondolta, hogy jobb lesz odakint. Téblábolt egy darabig a határőrök és fináncok körül, azok időnként jól megnézték, ismerősnek tűnt, vagy dezertőrnek vélték, ki tudja? Hamarosan megtűdták. Simándy teljes hangerővel énekelni kezdett: „Hazám, hazám te mindenem...” a hatás nem maradt el..., az útleélkezelés pedig, hogyan–hogyan sem, felgyorsult. Régi igazság: a zene nem ismer határokat.

Még délelött Horgosra értűnk, és Vikár László vezetésevel az odaillő népdallal üdvözöltűk a híres csárdát. Némelyek hiányolták a cimbalmost, noha a nótából világosan tudható, a cimbalmos csak este cimbalmozik ebben a kocsmában. Kodály – ezt legjobban a társaság elnöke tudta – ragaszkodott a pontos szűvegismerethez.

„Kodály-elkötelezettségem halálomig tartani fog”

Szokolay Sándor a társaság 1993-as közgyűlésén szögezte ezt le, egy évvel azután, hogy minden hivatalos tisztségéről lemondott.

Az immáron tiszteletbeli elnök a következő két évtizedben is sokszor hangoztatta elkötelezettségét. Húsz évvel a Magyar Kodály Társaság nyílt levelének megjelenése után vizsgálta annak következményeit; idézi a levelet, majd próbálja áttekinteni az akkori helyzetet.

„A Kodály szellemi hagyatékán örökdő Magyar Kodály Társaság mélységes aggodalommal látja, hogy komoly veszély fenyegeti a művészi muzsikát Magyarországon. Iskolai zeneoktatásunk egyre gyöngülő pozícióban van.” (1985.)

„A művészi zene oktatásának helyzetéről nem szólnom vétkes hallgatás lenne. Évtizedek óta nehez szívügyem ez a téma. Kötelességem a művészeti nevelést figyelemmel kísérni.

A két évtized előtti állapot a mai távlatból nézve idillinek tűnik. Be kell látnom, hogy szelmalomharcot vívtunk, szavunkat pusztába kiáltottuk, ennek ellenére, most sem tehetek mást. Mesterünk maradandó ÉRTÉKET hagyott ránk. Jól felfogott ÉRDEKÜNK, hogy veszni ne hagyjuk. A piaccgazdaság csak azt tekinti értéknek, ami pénzért eladható. A mi portékánk, meggyőződés, aranyat ér, de eladni nem lehet, csak átadni. Örökség, amely kötelez, a talentummal pedig el kell majd számolnunk. Bizonyos, hogy Kodály tanítása, intelmei az új évezred számára is érvényesek. Pedagógiája, életfilozófiája aktuális, korszerű, előrevivő.

Nebéz lenne eldönteni, hol hibáztunk, pedig elszántságban nem volt hiány. Ami engem illet igyekeztem mindent megtenni, szóban írásban, alkalmas és alkalmatlan időkben.

Magamra hoztam a szakma megbélyegzését, miszerint a Szokolay folyton magyarodik, meg folyton kodálykodik. Ezt kellett tennem, mert számomra elfogadhatatlan, hogy az általános iskolából úgy kerülhet ki fiatal, hogy semmit sem tud a magyar zene klasszikusairól.” (2005.)

A ritka pozitív jelenségek közül leggyakrabban a Nyíregyházi Kodály Zoltán Iskola példáját említette. Csodálatos, boldogító élmények sokaságát élhette meg közöttük. Békés-Tarhos reinkarnációjának érezte a kóruséneklés világhírű, kelet-magyarországi, fellegvárát, ahol a maga teljességében virul Kodály zenei nevelési ideája. Rendíthetetlen hittel hitte, hogy a módszer helyes, megvalósítható, és működik is, ha hagyják.

Diákkori és tanári tapasztalatait összegezve vallotta:

„Kodály életműve, tanítása SZEGLETKŐ, melyre generációk általános nevelését, oktatását építhetnénk, mert a kiművelt emberfőre, a teljes emberekre az új évezredben is szükségünk lesz.”

Szokolay Sándorné Dr. Weltler Maya